

פרשת ויגש - עזו של אברהם

בפרשתנו מסופר על ירידתו של יעקב אבינו לארץ מצרים על מנת לפגוש את יוסף בנו לאחר שלא ראה אותו כ"ב שנים. אולם לפני שיעקב ירד למצרים, התורה מספרת שהוא הלך לבאר שבע - "ויסע ישראל וכל אשר לו יבוא בארה שבע ויזבח זבחים לאלהי אביו יצחק" (בראשית פרק מו, א).

ובטעם הדבר שהלך יעקב לבאר שבע לפני ירידתו למצרים (ולא הלך למצרים ישירות מביתו שבחברון), מבאר המדרש (בר"ר צד, ד): "להיכן הלך? אמר רב נחמן, שהלך לקוץ ארזים שנטע אברהם זקינו בבאר שבע, היך מה דאת אמר: 'ויטע וגו' (בראשית כא, לג). כתיב 'והבריא התיכון בתוך הקרשים' (שמות כ, כח), אמר ר' לוי, והבריא התיכון שניים ושלושים אמה היו בו, מהיכן מצאו אותו לשעה? אלא מלמד שהיו מוצנעין עמהם מימות יעקב אבינו".

לפי דברי המדרש יעקב אבינו הלך לבאר שבע קודם ירידתו למצרים כדי לקצוץ את הארזים שנטע אברהם אבינו בביתו שבבאר שבע, כמו שנאמר: "ויטע אשל בבאר שבע ויקרא שם בשם ה' אל עולם" (בראשית כא, לג). אלא שעדיין נצרך להבין מדוע נזקק יעקב דוקא לאותם ארזים שנטע אברהם בבאר שבע, וכי חסרו עצי ארזים בארץ מצרים!?

לכן מוסיף המדרש ומבאר שזהו משום שהתנוצצה ביעקב אבינו רוח הקודש וראה שכאשר יצאו בני ישראל ממצרים הקב"ה יצוה אותם לבנות לו משכן מעצי ארזים (עצי שיטים), ולאחר שיעמידו את הקרשים של המשכן יצטרכו להשיג קרש שיכנס בתוך כל קרשי המשכן, מקצה המשכן ועד קצהו השני, כמו שנאמר: גשיהב סהל יהיה אל הז רבדו (חכ, וכ תומש) "הצקה לא הצקה נמ חירבמ משישרקה רותב ונכיתה חירבהו" יד, ולכן דאג יעקב אבינו להביא עימו את אותו ארז שנטע אברהם שהיה מתאים למידה הזאת.

יתירה מזאת: בבריא התיכון היה נס מופלא ביותר, שהרי קרשי המשכן היו עומדים בצורת ח' - עשרים קרשים בצד צפון, ועשרים קרשים בצד דרום, ושמונה קרשים במערב - והבריא התיכון היה צריך להיכנס בתוך כולם ולהסתובב בגמישות בתוך כל הדפנות. ומנין יוכלו להשיג עץ שכזה הרי עץ רגיל הוא קשה ולא גמיש? לכן הוצרך יעקב לקחת את אותו עץ שנטע אברהם, כי מכח זכותו של אברהם נעשו בו פלאות, וכאשר היו מקימים את המשכן הוא היה מתגלגל מאליו כנחש סביב סביב בתוך קרשי המשכן, ולאחר שהכניסו את כולו היה שב ומתקשה, ומעמיד את כל המשכן (ראה בתרגום יונתן לשמות שם).

אך הנה, בנוסף לביאורו של המדרש שיעקב הוצרך לעצו של אברהם בגלל הבריא התיכון, יש להוסיף טעם לשבח למה שהוצרך יעקב דוקא לעצים של אברהם אבינו, ובהקדים:

ידוע ומפורסם הדבר אשר המידה החביבה ביותר אצל הקב"ה היא מידת הענוה, שהרי הקב"ה הניח כל הרים וגבעות שבעולם והשרה את שכינתו דוקא על הר סיני מפני מידת הענוה שהיתה בו (ראה סוטה ה, א), וכן מבואר במדרש (במדב"ר יג, ג) על הפסוק "גאוות אדם תשפילנו ושפל רוח יתמך כבוד" (משלי כט, כג): "גאות אדם תשפילנו" - זה תבור וכרמל, שבאו מסוף העולם מתגאים לומר שאנו גבוהים ועלינו הקב"ה נותן את התורה. "ושפל רוח יתמך כבוד" - זה סיני, שהשפיל את עצמו לומר שאני נמוך ועל ידי כך תמך הקב"ה כבודו עליו, ונתנה עליו התורה, וזכה לכל הכבוד הזה".

מאידך אין לך מידה שנואה על הקב"ה כמו מידת הגאווה, כמו שנאמר: "תועבת ה' כל גבה לב" (משלי טז, ה), ואמרו חז"ל (סוטה ה, א) שהקב"ה אומר על מי שיש בו גסות הרוח 'אין אני יכולין לדור בעולם', שנאמר: "גבה עיניים ורחב לבב אותו לא אוכל" (תהלים קא, ה).

וכן מצינו שהגם שבנוגע לכל שאר המידות שבנפש פסק הרמב"ם (הל' דעות ב, ב-ג) שהדרך הממוצעת והבינונית שבכל מידה ומידה היא הדרך הטובה והראויה בתיקון המידות, בכל זאת, בנוגע למידת הגאווה הוא פוסק שאסור לאדם לנהוג בה בדרך בינונית אלא עליו להתרחק ממנה עד הקצה האחרון, "שאין דרך הטובה שיהיה אדם עניו בלבד, אלא שיהיה שפל רוח, ותהיה רוחו נמוכה למאוד, ולפיכך נאמר במשה רבינו 'ענו מאוד' (במדבר יב, ג) ולא נאמר 'ענו' בלבד. ולפיכך ציוו חכמים 'מאוד מאוד הוי שפל רוח'." (ד, ד תובא)

אולם בכל זאת כל האמור הוא אך ורק כאשר הדבר נוגע לכבודו הפרטי של האדם, שכאשר לא נוהגים בו כבוד כראוי לו, ואולי אף פוגעים בו ומבזים אותו וכו' עליו לנהוג בענוה ושפלות ולא להשיב מלחמה למבזיו, ויתירה מזאת, גם למחול להם על מה שפגמו בכבודו. אך כשמדובר בפגיעה בכבוד שמים, אסור לאדם לנהוג בענוה פסולה ולהניח לכבוד שמים להיות מושפל, אלא עליו להתאזר בגבורה ולנהוג בגאווה ולמחות בכל כוחו באלו שמחללים אותו, ולהשיב את כבוד ה' למקומו.

וכן כשאדם רוצה להתקרב לעבודת הבורא - לסור מן הרע ולדבוק במעשים הטובים - ובאים לפניו כל מיני אנשים ולועגים לו על כך, או מנסים להפריע לו בדרכו, אסור לו לנהוג עמהם בענוה פסולה ולשמוע בקולם, אלא עליו לנהוג בגאווה של קדושה ולהמשיך בדרכו הטובה, וכמו שנאמר: "ויגבה ליבו בדרכי ה'" וילע סיגיעלמה סדא ינב ינפמ שייבתי אליו": (הגהב) רורע ונחלושה תליחתב קספנ וכו, (ו, זי בי-הבד) בעבודת ה' יתברך".

והיה רה"ק ר' שמחה בונים מפשיסחא זיע"א רגיל לומר שצריך שיהיו לאדם שני כיסים בבגדו. בכיס האחד יצרור את מאמר חז"ל: "מאוד מאוד הוי שפל רוח", ובכיס השני את מאמר הפסוק: "ויגבה ליבו בדרכי ה'". וכאשר יפגעו בכבודו הפרטי ישלוף מיד מן הכיס האחד את מאמר "מאוד מאוד הוי שפל רוח", וינהג בענוה ושפלות ולא ישיב מלחמה למבזיו. וכאשר יראה שפוגעים בכבוד שמים ישלוף מיד מן הכיס השני את הפסוק. סמרנה סימש דובכ לע וגיו השודק הואגב גהניו, "ה יכרדב וביל הבגיו"

והנה מי לנו ענו כאברהם שאמר: "ואנכי עפר ואפר" (בראשית כז, יח), וכן מצינו שהיה מכניס כל עובר ושב לביתו, ואפילו ערביים ועובדי עבודה זרה, ומשרת אותם מתוך ענוה גדולה. אולם יחד עם זאת אנו מוצאים שכאשר נמרוד הרשע ביקש להמריד את כל בני דורו כנגד הקב"ה, לא היה אברהם ענו ושפל, אלא יצא ונלחם כנגדו בכח ועוז מתוך גאווה קדושה, ואף הושלך לכבשן האש לכבוד הבורא, כי כשהיה מדובר בפגיעה בכבוד שמים היה אברהם משליך מעליו את הענוה הפסולה ואוחז במידת הגאווה הקדושה, בבחינת "ויגבה ליבו בדרכי ה'" כנ"ל.

ועל כך בעצם רומז ענין נטיעת האשל (עץ ארז) על ידי אברהם, כי עץ הארז הוא עץ גבוה וחסון ולכן הוא מבטא את מידת הגאווה (ראה רש"י לויקרא יד, ד), ובא אברהם לרמוז בכך שהגם שבכל דרכיו היה אוחז במידת ענוה, אולם כשהיה מדובר בענינים הנוגעים לעבודת הבורא הוא היה נוהג בגאווה ובחוזק, ועומד על המשמר בתוקף ובגאון כעץ ארז גבוה וחסון.

וכן מובא במדרש (בר"ר לט, ג): ("אחות לנו קטנה") שה"ש ח, ח) - זה אברהם שאיחה את כל באי העולם. אלו תווצמל אל והוקינה אל - 'הל ויא מידשו'. מיבוט מישעמו תווצמ לגסמ היה נטק אוהש דעש - 'הנטק'

למעשים טובים. 'מה נעשה לאחותנו ביום שידובר בה' - ביום שגזר עליו נמרוד לירד לתוך כבשן האש. 'אם חומה היא נבנה עליה' - אם מעמיד דברים כחומה, יבנה עליה. 'ואם דלת היא נצור עליה' - אם דל הוא במצוות ובמעשים טובים, נצור עליה. 'לוח ארז' - מה הצורה הזו אינה אלא לשעה, כך אין אני מתקיים עליו אלא לשעה. אמר לפניו: רבון העולמים, 'אני חומה' - מעמיד אני דברי (כחומה)".

ולפי הקדמה זו יובן היטב מה ששאלנו מתחילה: מדוע הוצרך יעקב אבינו ללכת במיוחד לבאר שבע לקצוץ את הארזים שנטע אברהם, וכי חסרו ארזים במצרים?!

אולם הביאור לכך הוא: מכיון שצפה יעקב אבינו שבירידה זו שהוא יורד למצרים תתחיל בעצם גזירת הגלות, ועתידים זרעו להיות משועבדים שם במשך הרבה שנים. והבין יעקב אבינו שאם ח"ו ינהגו בניו במצרים בענוה של שקר ויתביישו ביהדותם בפני המצרים הרשעים בסופו של דבר ינטשו את כל דרך אבותיהם הקדושה ויתבוללו עם המצרים הרשעים. וכדי שיחזיקו מעמד מול טומאת מצרים יהיה עליהם לאחוז דוקא במידת הגאווה הקדושה, "ויגבה ליבו בדרכי ה'", ולעמוד על משמר קדושתם בתוקף ובגאון כעץ ארז גבוה וחסון כנ"ל.

ולכן לפני שירד למצרים הלך לבאר שבע לקצוץ את עצי הארזים שנטע אברהם כדי לנטוע אותם באדמת מצרים, ובכך לנטוע בקרב זרעו את מידתו של אברהם אבינו, שהגם שהיה מטבעו ענו גדול, בכל זאת, כשהיה מדובר בענינים רוחניים וכבוד שמים לא חת מפני איש, וממנו ילמדו אף הם לא להשפיל את קומתם הרוחנית בפני המצרים הרשעים, ולא להתבייש ביהדותם ובמנהגי אבותיהם הקדושים אלא לאחוז בהם בגאווה ובגאון, ולשמור על קדושתם בתוקף גדול.

ואכן בזכות עמידתם האיתנה של עם ישראל במצרים הצליחו לשמור על כמה וכמה דברים יסודיים ביותר ביהדותם, וכמו שמובא במדרש (במדב"ר כ, כב) שעם ישראל לא שינו את שמותיהם ולא שינו את לשונם ולא נפרצו בעריות, ובזכות כן נגאלו ממצרים.

וכן הוא בנוגע לכל יהודי ויהודי שבכל דור ודור, אשר בכדי שיצליח לשמור על קדושתו עליו לעמוד על כך בתוקף ובחוזק ממש כחומה בצורה, ולא להיכנע לשום לחץ המופעל עליו מבית ומחוץ לוותר ולהתפשר על כך. וכן מובא במדרש (שהש"ר ח, יב) בדומה למה שנאמר על אברהם אבינו כמובא לעיל: "'אם חומה היא נבנה עליה' - אלו ישראל. אמר הקב"ה: אם מעמידין ישראל מעשיהן כחומה, נבנה עליהם ונצילם. תמייקתם הניא וז הרוצ המ - 'זרא חול הילע רוצני', וז תלדכ םהירבד ןה ןילטלטמ םא - 'איה תלד םאו' אלא לשעה אחת, כך איני מתקיים עליו אלא לשעה אחת. 'אני חומה' - אמרו ישראל לפני הקב"ה: ריבוננו של עולם, אנו חומה, ונעמיד מצוות ומעשים טובים כחומה. 'ושדי כמגדלות' - שאנו עתידים להעמיד כתות כתות של צדיקים כיוצא בנו בעולמך".

